

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Sociologica 9 (2017), vol. 1, s. 202–206

ISSN 2081-6642

DOI 10.24917/20816642.9.1.18

Leszek Korporowicz

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Mosty nadziei, czyli dziedzictwo kulturowe jako inspiracja dialogu. Komunikat

Nie bez powodu pytania o kształt współczesnej Europy, która staje na granicy równowagi swoich mechanizmów integracji, coraz częściej przywołują różne okresy z jej historii, mniej lub bardziej dramatyczne podziały i napięcia. Być może narastający poziom kulturowego zróżnicowania nie jest niczym nowym, podobnie jak sprawdzone metody redukcji konfliktów i dialogu międzykulturowego. Zainteresowanie dziedzictwem kulturowym, jako zasobem gotowych niemal rozwiązań staje się więc niemal koniecznością.

Procesy globalizacji zamiast łączyć, różnicują społeczeństwa doprowadzając do przenikania, ale nie ubogacania kultur. Przemieszczenia ludności, wzorów kulturowych i wartości doprowadziły do ich wymieszania, które dalekie jest od integracji, wzajemnego uczenia się i budowania wspólnych strategii rozwoju. Z tych to powodów istnieje pilna konieczność tworzenia skutecznych form komunikacji, współdziałania i dialogu pomiędzy konkretnymi środowiskami, ludźmi i organizacjami ponad obszarami konfliktów w świecie realnym, wirtualnym i duchowym. Innymi słowy, istnieje potrzeba budowania mostów ponad strumieniami wrogości, obcości i lęków, pomiędzy brzegami lądów, społeczności i wyobrażeń. Mosty te nie naruszają prawa do ich istnienia, ale przygotowują do wymiany tego, co w nich najlepsze, w nadziei, że możliwe jest odkrywanie wspólnot, czy choćby porozumienia ludzi twórczych, którzy odnajdują sens postrzegania wzajemnej godności, wspierania się w trudnej sztuce dialogu międzykulturowego dla pożytku obecnych i przyszłych animatorów dobra wspólnego.

Tworzenie pozytywnych form interakcji posiłkować się może rewitalizacją praktyk dobrze już znanych, jakie posiadają w swoim dorobku wiele kultur świata, inne oczekują na odkrycie, być może twórczą adaptację w realiach współczesnego świata. Wieki historii wszystkich kultur i narodów pokazują nam nieograniczone wręcz możliwości odnajdywania osób, grup i wydarzeń, które mogą być przykładem dialogu pomiędzy kulturami. Przykłady te mogą inspirować, zachęcać, a czasami wręcz instruować w kontynuacji „dobrych praktyk” wkomponowanych w dynamikę transformacji społecznych. Przykładem epoki i środowiska, które jest niemal kopalnią takich inspiracji jest doba dynastii Jagiellonów ze swoim centralnym, symbolicznym ośrodkiem administracyjnym i kulturotwórczym, koncentrującym

przedstawiciele wielu narodowości, jakim był ówczesny Kraków. Stał się on swoistym „oknem na świat” dla całej Rzeczypospolitej, ale i miejscem spotkania idei, wartości, religii i wizji człowieczeństwa manifestowanych w konkretnych działaniach, twórczości artystycznej, systematycznej pracy akademickiej. Dziedzictwo Krakowa, także i późniejszych okresów, może otwierać wyobraźnię na wartości wręcz uniwersalne, daleko wybiegające poza lokalny wymiar jego historii. Rewitalizacja tak pojętego dziedzictwa jest zadaniem wymagającym przygotowania teoretycznego, ale także dużych umiejętności wynikających z aplikacji uzupełniających się dziedzin nauk oraz otwartych na owo dziedzictwo postaw. To one w istocie stanowią energię i siłę napędową wszelkich działań, woli rozumienia i empatii kulturowej jako katalizatora rzeczywistych procesów komunikacji.

Integracja tych trzech, rozpoznanych od dawna w pedagogice, psychologii i socjologii kulturowej elementów kompetencji międzykulturowej, to znaczy wiedzy, umiejętności i postaw stała się metodyczną podstawą projektu Jagiellońskich Studiów Kulturowych rozwijanych od pięciu lat w środowisku przedstawicieli nauk o kulturze Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Podstawą metodologiczną tego typu studiów stało się przyjęcie założenia, iż prawdziwa, a więc daleka od politycznych manipulacji komunikacja międzykulturowa jest postacią *interakcji kulturowej*. Cechuje się ona takimi atrybutami, jak wymiana doświadczeń i wartości, wzajemnością i współzależnością jej uczestników, która koresponduje z akceptacją ich podmiotowości i sprawczości. Komunikacja jest więc czymś daleko więcej niż prostą formą przekazu, transmisji czy oddziaływania. Tak pojęta relacja może stać się formą dialogu międzykulturowego, którego podstawą aksjologiczną jest z kolei respekt, co nie znaczy akceptacja, rdzennych wartości każdej z kultur jako wyznaczników ich tożsamości.

Wymienione wyżej założenia, ale także seria publikacji, zajęć dydaktycznych i konferencji zainspirowała ich uczestników do opracowania projektu naukowo-edukacyjnego, który określony został jako: „Mosty nadziei. Dziedzictwo kulturowe Krakowa jako animacja dialogu międzykulturowego na przykładzie Światowych Dni Młodzieży 2016”. Projekt sam w sobie jest wynikiem bardzo pouczającego dialogu i współdziałania osób z Instytutu Studiów Międzykulturowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie oraz Klubu Jagiellońskiego, które doprowadziło do otrzymania grantu w konkursie Ministerstwa Sprawy Zagranicznych RP. Temat i tytuł projektu jest wynikiem przekonania, iż nie byłoby tak wielkiego spotkania ludzi, ale i kultur, jakim były Światowe Dni Młodzieży, gdyby nie skumulowana i bardzo długa sekwencja zdarzeń, jakie były dziełem wielu pokoleń osób i społeczności, grup, a nawet narodów, jakie ogniskowały się wokół Krakowa. Było to i ustawicznie jest miejscem prawdziwej interakcji, a więc spotkań i komunikacji, rozwijanej i przekazywanej przez wielopokoleniowe ciągi uczonych, mozolnie tworzonych przez nich myśli, koncepcji i idei, jakie ilustrować i inspirować mogą wielorakie rozumienie i praktykowanie tak potrzebnego dzisiaj dialogu.

Interesującym przykładem inspiracji, jakie płyną z twórczego odczytania dziedzictwa kulturowego Krakowa może być analiza dorobku Pawła Włodkowica, wielkiego uczonego i rektora Akademii Krakowskiej z początku XV wieku. Powodów do rewitalizacji jego myśli w kontekście nowych wyzwań, jakie przynosi narastająca

wielokulturowość, intensywność relacji międzykulturowych jest wiele. Włodkowiec jest autorem pionierskiego przywołania zasady poszanowania nieredukowalnej godności osoby i **godności wspólnot** jako fundamentalnej wartości w rozumieniu zarówno prawa narodów, jak i praw kulturowych mniejszych społeczności, które tworzą rzeczywistość relacji międzykulturowych zarówno w perspektywie historycznej, jak i współczesnej. W tym sensie myśl Włodkowica przystaje w zaskakująco aktualnej formie do analizy procesów dywersyfikacji kulturowej w obecnej dobie globalizacji i stać się może podstawą formowania teorii relacji międzykulturowych, szczególnie w wymiarze aksjologicznym. Aspekt ten jest wyraźnie widoczny ze względu na liczne odniesienia koncepcji Włodkowica do wcześniej zbudowanej teorii wojny sprawiedliwej, której nadaje nowe znaczenie i tworzy bardzo zaawansowane intelektualnie interpretacje. Nawet dzisiaj umożliwiają one formułowanie dobrze postawionych pytań o takie problemy, jak: *bezpieczeństwo kulturowe, równowaga współistnienia kultur, symetria kapitału symbolicznego w relacjach międzykulturowych, czy aksjologia dialogu międzykulturowego*. Wszystkie te zagadnienia stanowią horyzont teoretyczny Jagiellońskich Studiów Kulturowych, dyskutowany w czasie seminariów projektu „Mosty nadziei”, który musi być kontynuowany w najbliższej przyszłości ze względu na komplikujący się charakter rzeczywistości kulturowej i stosunków międzynarodowych współczesnego świata.

Pamięć o kanonie rdzennych wartości dziedzictwa kulturowego Krakowa nie jest bynajmniej zadaniem jedynie ich rekonstrukcji. Nie jest to bowiem zestaw wartości o charakterze zamkniętym, historycznie i procesualnie zakończonym. Jest w znacznie mierze projektem, który posłużyć nam może jako wskazanie, ale i jako metoda w sztuce budowania mostów pomiędzy czasami, narodami i ludźmi. Z tych też powodów działania praktyczne w tym obszarze muszą mieć swoje zaplecze teoretyczne, które wspomaga widzenie złożoności i wielorakości zjawisk. To także stanowić musi projekt w dziedzinie studiów międzykulturowych, jaki odpowiadać będzie nowym wyzwaniom poznawczym, konceptualnym, aplikatywnym i diagnostycznym. Co ciekawe, istnieje wiele analogii pomiędzy wyzwaniami współczesności, a czasami późnego średniowiecza i renesansu. Jest to przede wszystkim szerokie rozumienie człowieka i człowieczeństwa w jego kulturowej różnorodności, narastająca przestrzeń relacji międzykulturowych wraz z problemem tolerancji i formuły bezpiecznego, a nawet twórczego współistnienia, teoretycznym ożywieniem wielu nowych wizji świata, praw człowieka, nie tylko w wymiarze jednostkowym, ale i wspólnotowym. Z wielu względów personalizm społeczny, o jakim mówić można w koncepcjach Włodkowica, stanowi dzisiaj doskonałą profilaktykę redukcji problematyki wspólnoty do zbiorowości, ukazuje aksjologiczny wymiar władzy, a przede wszystkim odpowiedzialności społecznej w relacjach międzynarodowych, międzykulturowych i międzyreligijnych. Zagadnieniem stosunkowo nowym jest problem potencjału symbolicznego dziedzictwa i kapitału kulturowego jako infrastruktury dialogu międzykulturowego.

Najbardziej spektakularnym przykładem i niejako symbolem kumulacji tak funkcjonującego dorobku były Światowe Dni Młodzieży w lipcu 2016 roku. Warto jednak pamiętać i rozpoznać korzenie tej międzykulturowej manifestacji dialogu, oraz miejsca i idee jego krystalizacji, które zrodziły się na gruncie chrześcijańskim

w momencie ich tworzenia, ale które rozwijały się także w wielu innych miejscach Europy, w tym średniowiecznym i późniejszym środowisku religijnym i kulturowym Krakowa.

Jednym z ważnych zadań projektu były badania wśród uczestników ŚDM. Posłużyły one zarówno pogłębionymi wywiadami zbieranymi bezpośrednio w czasie krakowskich spotkań, jak i licznie zgromadzonymi ankietami, już po tym istotnym, jak się okazało, przeżyciu. Badania nastawione były na uchwycenie wpływu kultur rodzimych na sposób doświadczania zarówno religijnego, jak i społecznego wymiaru analizowanych interakcji, ale także na udokumentowanie deklarowanego przez młodzież wpływu jaki wywarły na nich najistotniejsze przeżycia i wrażenia zebrane podczas ŚDM. Wnioski z badań, przygotowane w postaci dwóch raportów, w pełni potwierdzają ogromny wręcz potencjał dialogu międzykulturowego. Z jednej strony ukazuje on swoje zakorzenienie w systemie wartości rdzennych każdej z kultur narodowych i etnicznych, stanowiąc cenny kontekst wszystkiego, co stanowiło „doświadczenie pielgrzyma”, z drugiej wielką siłą otwierania na wartości odkrywane, nowe, które wygenerowało spotkanie w rozmaitych jego odsonach (*Mosty nadziei. Jagiellońskie inspiracje dialogu międzykulturowego*, Kraków 2016).

Twórcze odczytanie dziedzictwa kulturowego Krakowa może być przesłaniem, a nawet swoistą misją w budowaniu mostów nadziei, jakie przerzucić można na różne strony świata. Mogą być one kulturową ofertą i zaproszeniem do udziału ludzi, którzy chcą być współczesnymi twórcami mostów w przestrzeni podzielonego, ale i powiązanego świata relacji międzynarodowych w przestrzeni komunikacji na poziomie lokalnym i globalnym. W tym celu zaprosiliśmy studentów i pracowników naukowych uczelni krakowskich i krajowych do uczestnictwa w trzech seminariach: pierwsze z nich, zatytułowane „Dziedzictwo dialogu”, przedstawiło konkretne postacie, jakimi są Władysław Jagiełło, Paweł Włodkowic, Decjusz i Jan Paweł II, jako wymownych przykładów zaangażowania i sukcesu w animowaniu dialogu międzykulturowego. Drugie seminarium zatytułowane: „Jagiellońskie inspiracje, twórcze aplikacje” ukazało w sposób syntetyczny i przekrojowy już nie postacie, ale procesy i potencjał dobrych praktyk otwierania na dialog i odwołania do innych kultur w twórczym sięganiu po dziedzictwo kulturowe Krakowa. Seminarium trzecie, miało charakter debaty edukacyjnej, której celem było zaproszenie do samodzielnego wypracowania programu animacji dialogu międzykulturowego w oparciu o wartości dziedzictwa krakowskiego, ale także innych regionów świata jako zachęty do dalszych poszukiwań w konkretnych środowiskach społecznych poza obszarem Krakowa i kontekstem tworzenia jego ciągle żywego potencjału, jaki aktywizował się pomiędzy Litwą a Italią zaszębiając w szerokie kręgi wzajemnego dopełniania.

Z pewnością mosty nadziei przerzucać dzisiaj trzeba nie tylko w przestrzeni realnej, ale także wirtualnej, do której przenosi się coraz bardziej rzeczywistość kulturowa wraz z całą jej różnorodnością. Przestrzeń ta tworzy jednak zupełnie nowe wymiary kulturowego współistnienia i dialogu ze względu na swoją transterytorialność, a czasami zupełną wręcz deterytorializację. Nie znamy jeszcze wszystkich konsekwencji, a nawet dynamiki relacji i dialogu międzykulturowego społeczności wielkich i małych sieci, ale też grup organizujących się w przestrzeni hybrydalnej, która łączy elementy wirtualne z realnymi, tworząc nową, synergetyczną formę

rzeczywistości kulturowej. W przestrzeni tej dziedzictwo kulturowe istnieje jednak także, choć w zmienianej i rekonfigurowanej formie. Warto wykorzystać wszystkie jego potencjały, aby w nowej przestrzeni, w której nie ma już fizycznych granic klasycznego terytorium budować mosty pomiędzy obszarami zasiedlanymi przez znaczenia i wartości nowych kultur, a więc wspólnot i osób powiązanych również nowymi formami komunikacji.